

Voorbij het stadium van de biobak

Overhandiging van 'Duurzaamheid als leergebied' aan Nico van Hemert en Marjolein Pouw

Er bestaan goede voorbeelden van duurzaam onderwijs in zowel het middelbaar als hoger beroeps-onderwijs. Toch is dit begrip nog niet wijd verankerd in deze sectoren. De kort geleden gepresenteerde handreiking 'Duurzaamheid als leergebied' beoogt groene onderwijsinstellingen de helpende hand te bieden om duurzaam onderwijs een vaste plek te geven.

De leden van het ontvangstcomité tijdens de studiedag 'Duurzaamheid als leergebied' dragen een wit T-shirt met de groene opdruk 'Ons Groen Hart'. Dit duidt op affiniteit met het milieu, vooral omdat de witte stof oogt als ongebleekte koffiefilters en het comité bestaat uit studenten Milieukunde van Hogeschool INHOLLAND uit Delft. Een onbevangen bezoeker scheert dan de begrippen duurzaam en milieubewust al snel over één kam. Op deze studiedag

FOTO: GERIT STRUIJS

“We hopen niet dat ‘Duurzaamheid als leergebied’ op de plank verdwijnt”

▲ **Co van den Boogert**

presenteert de commissie Duurzaam Onderwijs de map ‘Duurzaamheid als leergebied.’ Een projectgroep bestaande uit medewerkers van ETC, Wellantcollege, HAS Den Bosch, APS en PTC+ stelde deze in opdracht van het ministerie van LNV samen. Deze handreiking dient als inspiratiebron en groeidocument om duurzaamheid in mao en hao te verankeren. Tijdens de studiedag presenteren enkele hogescholen hun praktijkervaringen met duurzaam onderwijs en fungeert de inhoud van de handreiking als leidraad voor de studiedag.

Biobak

De kleur van de T-shirts zet bezoekers op het verkeerde been, jarenlange opslag in een kastruimte geeft witte shirts een milieuvriendelijke en authentieke uitstraling. Ook zijn duurzaamheid en milieubewustzijn geen synoniemen. Een kijkje in de map en een gesprek met één van de samenstellers – Co van den Boogert van het Wellantcollege – maken duidelijk dat duurzaamheid meer inhoudt dan afvalscheiding, fietstochtjes in plaats van autoritten en

andere uitingen van een milieuvriendelijke levenshouding. Niettemin bevat de handreiking geen pasklare definitie. De samenstellers bieden meerdere mogelijkheden om duurzaamheid te definiëren. Leven alsof je het eeuwige leven hebt of een leefwijze waarbij mensen rekening houden met de economische, ecologische en sociale gevolgen van hun handelen, niet alleen hier en nu maar ook elders en later, zijn een paar begrippen uit talloze mogelijkheden. “Om een oeverloze discussie over de juiste definitie te vermijden, kiezen we ervoor het begrip duurzaamheid door de gebruikers zelf te laten invullen. De handreiking bevat dan ook enkele pagina’s met mogelijkheden”, vertelt Van den Boogert. Bij de officiële overhandiging van de handreiking aan Roel van Raay van het Ministerie van LNV, locatiedirecteur Nico van Hemert van INHOLLAND en Marjolein Pouw van het College van Bestuur van het Wellantcollege geeft laatstgenoemde een treffende omschrijving van duurzaamheid: “Met duurzaamheid in het onderwijs overstijgen we het stadium van de biobak.”

Praktijkvoorbeelden

Naast het gevaar dat de introductie van duurzaamheid in het onderwijs al vastloopt bij de definiëring geldt ook dat een juiste definitie afhangt van de persoonlijke normen en waarden van de gebruikers. De handreiking schenkt dan ook aandacht aan waarden en normen. Ethicus Arie Jansen van Hogeschool Windesheim licht de samenhang tussen normen en waarden en duurzaamheid toe: “Duurzaamheid is een normatief

begrip. Respect voor het milieu en de menselijke waardigheid en rechtvaardige economische verhoudingen zijn daarbij sleutelwaarden. In het onderwijs is het belangrijk dat studenten zich bewust worden van hun eigen waarden en vanuit die waarden leren om te gaan met morele vraagstukken waar duurzaamheid hen voor stelt.” Velen kennen hun eigen waarden niet. Jansen vindt het daarom om alvorens over dit onderwerp van gedachten te wisselen, goed te weten wat jezelf vindt. Daarnaast biedt ‘Duurzaamheid als leergebied’ de benodigde competenties voor zowel docenten als studenten en mogelijkheden om duurzaamheid in het curriculum te verankeren. Er bevinden zich diverse praktijkvoorbeelden van duurzaam onderwijs in de handreiking. Zo schrijft Otto Florijn, docent Groen van het Wellantcollege, dat leerlingen het afvalprobleem wel kennen maar in de praktijk anders handelen. In een praktijkles maken ze daarom een schatting van de hoeveelheid afval in een park om vervolgens een begroting te maken van de tijd om het vuil te verzamelen en gesorteerd af te voeren. Daarna steken ze de handen uit de mouwen en controleren hoeveel tijd de operatie werkelijk kost. Florijn: “Zo nemen we alle aspecten van duurzaamheid mee.” Zijn collega Cees Kalis van de mbo-afdeling Dordrecht beaamt tijdens de studiedag dat zijn instituut zich op de goede weg bevindt. Hij neemt de afdeling Dierverzorging als voorbeeld. Tijdens hun stages komen leerlingen soms zaken tegen waarbij hun normen en waarden botsen met de opdrachten van de stagebieder. Kalis noemt de benadering van de milieuproblematiek van een bedrijf als →

'In het onderwijs is het belangrijk dat studenten zich bewust worden van hun eigen waarden en vanuit die waarden leren om te gaan met morele vraagstukken waar duurzaamheid hen voor stelt.'

voorbeeld. "We bespreken de zaken waarbij de normen en waarden van leerlingen botsen met de praktijk.", aldus Kalis.

Moeizaam

Ook het hbo kent dergelijke voorbeelden. Stages in het bedrijfsleven confronteren Stoas-Hogeschoolstudenten met dezelfde dilemma's als mbo-leerlingen. "Tijdens een van de stageperiodes maken studenten enkele dagen per week kennis met het bedrijfsleven. We bespreken wekelijks de ethische problemen die studenten in het bedrijfsleven tegenkomen", vertelt Stoas-docent Henk Sijbenga. Zijn collega economie-docent Wim Ridder van de vestiging in Dronten besteedt tijdens zijn lessen ook aandacht aan duurzaamheid: "Dit onderwerp loopt echter niet als een rode draad door mijn lessen, wanneer het zo uitkomt breng ik dit ter sprake. Zo besteedde ik tijdens de wereldhandelsconferentie in Mexico aandacht aan een duurzame samenwerking." Hoewel de bedoelingen van Stoas Hogeschool niets aan duidelijkheid overlaten – de instelling nam dit begrip op in haar onderwijsvisie – verloopt de integratie in het curriculum moeizaam. Ridder: "Toch zijn we optimistisch. De introductie van de competentiestructuur vergroot de kans op verankering van duurzaam onderwijs." Bij de introductie van milieuvriendelijke koffiebekers bij Hogeschool Larenstein botsten ecologische en economische belangen.

Door het wegvallen van de afwas kwam de werkgelegenheid in gevaar waardoor het project uiteindelijk verzandde. Bij andere hbo-instellingen bestaan ook voorbeelden van de toepassing van duurzaamheid. Docent marketing Jan Looman van Hogeschool INHOLLAND integreerde bij enkele projecten. Zo namen studenten enquêtes af bij kleine Rotterdamse theaters. Looman: "Ze leerden zo de stad met de daarbij behorende problematiek kennen." Er waren ook minpunten. De studenten toonden zich pas in een laat stadium enthousiast en de afname van de enquêtes verliep niet volgens de regels. Het mannelijk gedeelte onder de enquêteurs was oververtegenwoordigd, zo ook het aantal respondenten in de leeftijdsgroep van vrouwen tussen 18 en 25.

Kinderschoenen

Niko Roorda van de stichting Duurzaam Hoger Onderwijs (DHO) begeleidt scholen bij de implementatie van duurzaam onderwijs in het lespakket. Met een meetmethode, AISHE, bepaalt hij tijdens een nulmeting in welke fase instituten zich bevinden. AISHE maakt een indeling in vijf fases. In de eerste fase bevat het profiel van de afgestudeerde enkele aanwijsbare aspecten van duurzame ontwikkeling. In fase vijf werken aan de vaststelling en bijstelling van de duurzame elementen in de eindtermen ook andere personen en organisaties uit de samenleving

mee. Roorda: "De meeste hbo-instellingen bevinden zich nog in fase één of nog daarvoor." Om duurzaam onderwijs in instituten te implementeren pleit hij voor een werkwijze waarbij docenten aangevuld met een leidinggevende met beslissingsbevoegdheid ideeën uitwerken. De samenstellers benadrukken dat 'Duurzaamheid als leergebied' een conceptversie is. Docenten en bestuurders krijgen de komende maanden de gelegenheid aanvullingen te geven. Van den Boogert: "We zien de handreiking als een inspiratiebron maar ook als groeidocument. Het gaat niet om een dictaat, maar om een raamwerk dat gebruikers verder zelf invullen." De samenstellers hopen met deze werkwijze te bereiken dat de handreiking niet op de plank verdwijnt, maar door docenten ook daadwerkelijk gebruikt wordt. De aanvaardbare creatiespiraal, een pep-talk in positief denken, van Marga Bekkers voorziet de deelnemers aan de studiedag met extra doorzettingsvermogen om duurzaam onderwijs op scholen toe te passen. Bij de uitgang zijn de studenten in de witte T-shirts verdwenen. Jammer, er resteren nog een paar vragen. Hoe de kleur tot stand is gekomen is bekend, maar hoe zit het met de arbeidsomstandigheden van de arbeiders en de jaarcijfers van de betrokken onderneming. Is er evenwicht tussen ecologie, economie en de omgang met het personeel? ☞

Gerrit Strijbis